

УДК 021.2/7

Юрій Артемов,
старший науковий співробітник
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
кандидат технічних наук

Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів

Автор аналізує зміст понять "інформаційний ресурс" та "інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів", пропонує модель інтеграції за умов впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційний ресурс, інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів, тримірний модель інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Незважаючи на те, що традиційні бібліотеки втрачають монополію на постачання даних, у їхніх фондах зберігається величезний науковий потенціал, відкриття якого для науки і практики є одним з найголовніших завдань побудови суспільства знань. Ось чому ключовими моментами багатьох програм і декларацій ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, міжнародних і професійних бібліотечних спілок становить принцип загальної доступності інформації, реалізації прав кожної людини на вільний доступ до її максимально широкого обсягу.

Під інтеграцією ресурсів інформаційних систем в усі часи розуміли створення єдиного уніфікованого інтерфейсу для доступу до неоднорідних незалежних джерел даних [1, 2]. Дещо інакше це питання було поставлено у бібліотечному середовищі. Першим до цієї проблеми звернувся Н. Карташов [3] ще в 80-х рр. минулого сторіччя. В Україні проблема формування єдиних фондів розроблялася Є. Селіверстовою [4]. Під єдиним бібліотечним фондом розумілася система фондів бібліотек, координованих взаємозалежним комплектуванням, єдиним довідковим апаратом, системою депозитарного зберігання, перерозподілу й взаємного використання фондів. Однак неоднорідний, незалежний характер розподілених бібліотечно-інформаційних ресурсів, відсутність належної мотивації у власників цих ресурсів тривалий час стримували процеси інтеграції в бібліотечному середовищі.

Метою статті є аналіз можливих шляхів інтегрування бібліотечно-інформаційних ресурсів у нових умовах, які склалися в результаті масового й успішного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику роботи сучасних бібліотек.

Однак спочатку варто проаналізувати зміст понять "інтегрування" та "інформаційний ресурс" у просторі сучасних бібліотек. Відповідно до офіційного визначення [5] бібліотечний інформаційний ресурс — це сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо). Згідно з прийнятою на сьогодні концепцією, предметом діяльності бібліотек є документ, тобто матеріальний об'єкт, що містить інформацію в зафіксованому вигляді й спеціально призначений для її передавання у часі й просторі. Бібліотечний фонд — це зібрання документів, що надаються бібліотекою для суспільного використання, а бібліотечний інформаційний ресурс — це сукупність даних, організованих для ефективного одержання достовірної інформації [5]. Цю концепцію у свій час відстоював Ю. Столяров [6] у дискусії з "інформаційниками", провідними виразниками ідей яких були В. Скворцов [7], а в Україні — М. Слободяник [8].

За сучасних умов зазначена концепція є хибною. Для того, щоб переконатися в цьому, достатньо відкрити сайт

будь-якої провідної бібліотеки. У розділі про електронні ресурси можна побачити багато посилань на об'єкти, які ніяк не можуть бути названі документами, якщо, звичайно, не присвоювати цю назву системним блокам комп'ютерів або хост-машинам потужних інформаційних серверів. Це різноманітні бази даних (бібліографічних, реферативних, повнотекстових документів), електронні бібліотеки різного призначення, електронні журнали, що не мають друкованих аналогів, а також електронні енциклопедії, словники й довідники, підручники і, нарешті, різні електронні онлайн-інформаційні послуги (віртуальна бібліографічна довідка, електронне доставляння документів, електронні перекладачі з різних мов). Крім того, саме слово "ресурс" (від французького "ressource") означає "джерело чого-небудь, деякі засоби, запаси, можливості, які за необхідності можуть бути використані". Поняття "ресурс" — збірне і щоразу потребує конкретизації.

Робота із джерелами не є новою для бібліотекарів, адже нею вони займалися за всіх часів. Але раніше ця частина їхньої діяльності залишалася, певною мірою, другорядною. У зв'язку з формуванням інформаційного простору й переходом до суспільства знань, робота із джерелами в книгозбірні виходить на перший план. Ігнорування цього факту в бібліотекознавстві у свій час негативно позначилося на планах і програмах підготовки фахівців у сфері бібліотечної справи. Нове розуміння сутності бібліотечного інформаційного ресурсу має відповідно вплинути на методику підготовки фахівців і кадрову політику в бібліотеках.

Отже, враховуючи викладене, за сучасних умов інформаційний ресурс у бібліотечній діяльності — це організована сукупність джерел інформації та інформаційних послуг. Хочеться сподіватись, що з часом у суспільстві знань бібліотеки отримують ще й деякі інструментальні сервіси, що забезпечать автоматизацію вилучення знань з інформаційних масивів (програмні системи і комплекси для статистичного опрацювання інформації, різні DSS, DM-системи, що допомагають прийняттю рішень та вилученню зайвої інформації). При цьому головним джерелом інформації є документний фонд бібліотеки, додатковими джерелами — фонди споріднених бібліотек, а також орендовані бази даних та інформаційні об'єкти з мережі інтернет, до яких є вільний доступ. Але хіба не є окремо взятий бібліотечний документ джерелом інформації для читача або для бібліотекаря під час виконання ним аналітико-синтетичного опрацювання? На рис. 1 наведена структура бібліотечного інформаційного ресурсу відповідно до запропонованої концепції.

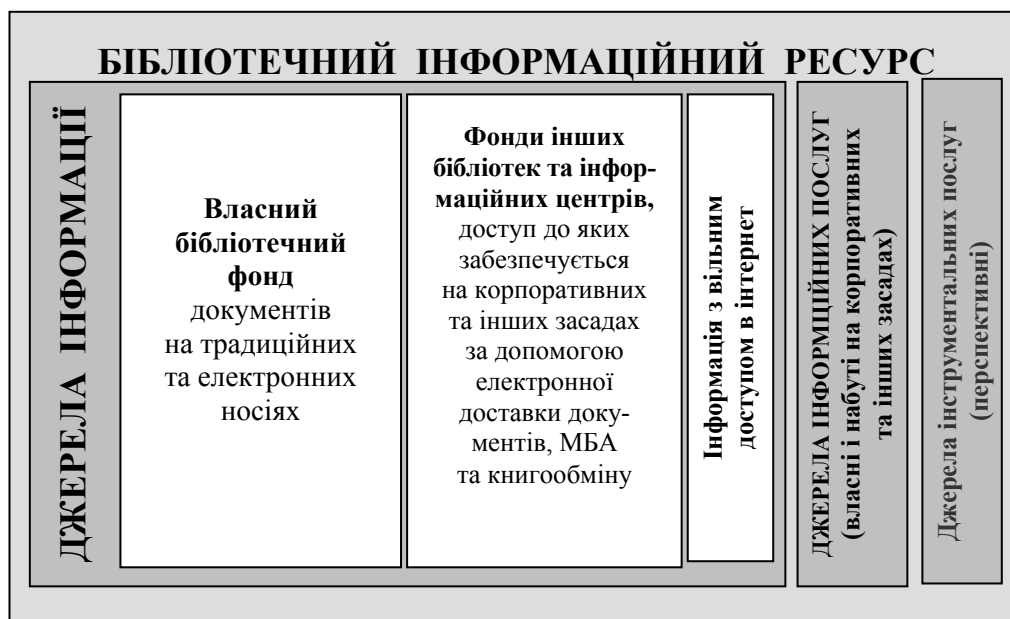

Рис. 1. Структура бібліотечного інформаційного ресурсу відповідно до запропонованої концепції

Відповідно до словникового визначення [9] інтеграція (лат. *integratio* — відновлення, заповнення, від *integer* — цілий) — поняття, що означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, а також процес, що веде до такого стану. Проблема інтеграції даних — складний, багатоаспектний процес. Він може відбуватися на семантичному, логічному або фізичному рівні [10]. На фізичному здійснюється максимально глибока інтеграція. Початково інтеграція на фізичному рівні передбачала створення загального сховища (бази) даних. Поступово було розроблено досконаліший інструментарій для створення надійних і ефективних розподілених баз даних [10]. На логічному рівні інтеграції підлягають лише описи даних (метадані). Тут також мова може йти про централізовані та розподілені бази метаданих. На семантичному рівні інтеграція здійснюється за галузевою чи іншою приналежністю, обов'язково шляхом побудови загального сховища даних, на фізичному рівні здійснюється і в розподілених базах даних, а на логічному — за рахунок метаданих шляхом уніфікації описів документів, інтерфейсів і протоколів обміну.

Головною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів у сучасних умовах стало забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу й місцезнаходження. Ідея ця в бібліотеках може бути реалізована на кількох рівнях. На фізичному рівні інтеграція забезпечується створенням спільної точки доступу до розподілених автономних електронних ресурсів, у тому числі повнотекстових і реферативних баз даних, а також електронних бібліотек. Такою точкою доступу може бути веб-портал, а в разі, якщо інтегрується деяка певна кількість порталів і сайтів — мегапортал [11]. Механізмом інтеграції на логічному рівні в бібліотеках у загальному випадку є корпоративний електронний каталог. Однак, корпоративний каталог бажаний, але не єдиний спосіб інтеграції на логічному рівні. Часто достатньо створити спільну точку доступу до автономних електронних каталогів. Інструментом для цього може стати навігатор в інтернеті, який містять список посилань (лінків) на автономні електронні каталоги бібліотек в інтернеті.

Доцільно назвати ще один механізм інтеграції ресурсів, що його використовують у своїй діяльності бібліотеки — організаційно-технологічний. Хоча про нього зазвичай не йдеться, інтеграція бібліотечних ресурсів завжди починається

саме з нього. Це система угод (корпоративних чи інших), координаційних планів, узгоджених технологій, протоколів зв'язку та інтерфейсів обміну.

За цими угодами, технологіями та планами реалізуються не лише повнотекстові бази даних і корпоративні каталоги, а й інші форми інтеграції ресурсів — книгообмін, електронне доставляння документів, міжбібліотечний абонемент, розроблення реферативної, аналітичної та методичної інформації тощо. Оскільки ресурси, які підлягають інтеграції, розподілені у просторі, доцільно ввести ще один рівень — просторовий. Це дає можливість запропонувати тримірну модель, яка відображає структуру інтеграції бібліотечних інформаційних ресурсів (рис. 2).

Основною інтегрування бібліотечно-інформаційного ресурсу в сучасних умовах є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) з усіма утвореними ними інтерфейсами, шлюзами, метаданими. Вони природно утворюють спільне вікно доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, що є запорукою рівного доступу всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу й місцезнаходження, до сучасних знань. ІКТ забезпечують охоплення даних за тематикою, видами і типами інформації та інформаційних послуг, а також об'єднання територіально розподілених ресурсів. Світова практика свідчить, що головною у бібліотечній практиці стає не політика нагромадження фондів, а політика отримання метаінформації, тобто інформації про інформацію в електронній формі. Сумісність форматів машиночитаних бібліографічних описів у нових умовах забезпечується численними системами перекодування [12]. Отже, інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів являє собою складне багаторівневе та багатоаспектне суспільно значуще і технологічне явище. Вона може здійснюватися на фізичному, логічному, організаційно-технологічному і просторовому рівнях. Метою її є створення спільної точки доступу до максимально повного масиву інформації. В науковому інформаційному просторі створення такого масиву найефективнішим стає на галузевому принципі. Найглибша інтеграція здійснюється на фізичному рівні. Але лише інформація в електронній формі підлягає фізичній інтеграції у повному значенні цього слова. При цьому забезпечується інтеграція даних також на просторовому рівні. Така інтеграція може здійснюватися за централізованим або розподіленим принципом. У першому випадку йдеться про створення певної монопольної структури, у другому — забезпечується підвищена життєздатність.

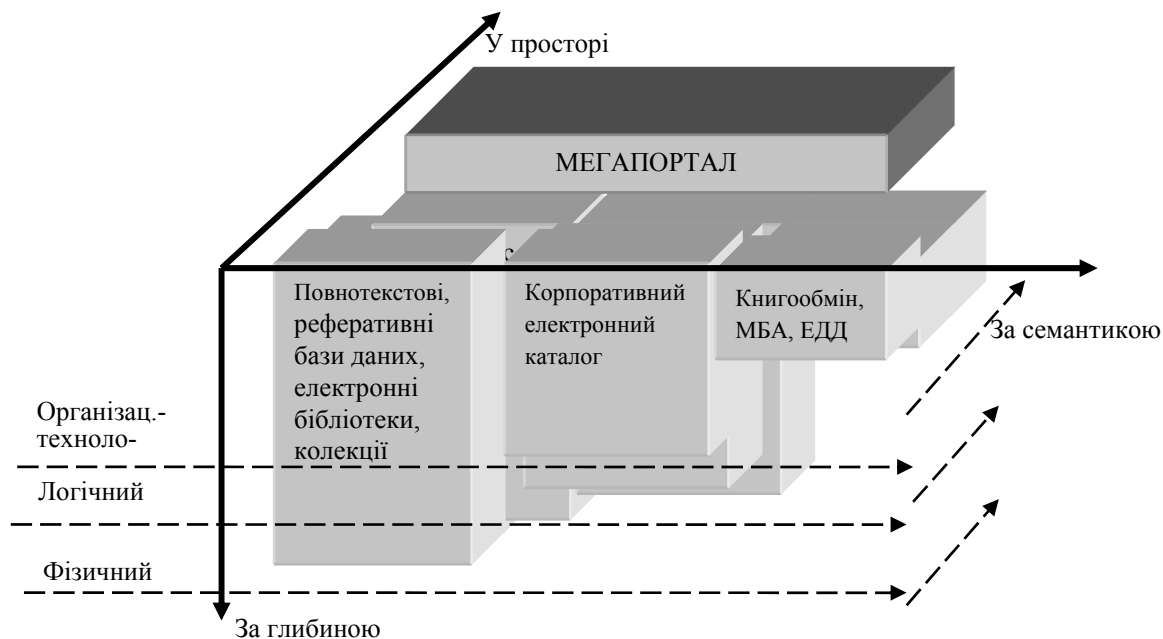

Рис. 2. Структура інтеграції бібліотечних ресурсів.

Інтеграція на логічному рівні в бібліотеках досягається за рахунок корпоративного електронного каталогу. На цьому рівні інтегруванню підлягає інформація на традиційних і електронних носіях. Корпоративний принцип забезпечує також інтеграцію бібліотечних фондів на просторовому рівні. Ту частину бібліотечного фонду, яка не представлена в електронній формі і не охоплена корпоративним електронним каталогом, можна і потрібно інтегрувати на організаційному і технологічному рівні. Формами інтеграції тут може бути складання корпоративних та інших угод, координаційних планів проведення робіт, книгообмін, міжбібліотечний абонемент, узгодження інтерфейсів, протоколів обміну, форматів даних. Варто відзначити, що заходи на організаційно-технологічному рівні є обов'язковими для започаткування інтеграції на всіх інших рівнях.

Список використаної літератури

1. Воронин В. А. Интеграция: сущность, стратегия, механизмы / В. А. Воронин — М. : У Никитских ворот. — 2010. — 271 с.
2. Кудрявцев К. Я. Создание баз данных / К. Я. Кудрявцев. — М. : МИФИ. — 2010. — 154 с.
3. Карташов Н. С. Совершенствование механизма функционирования ТБО / Карташов Н. С., Гукова В. Г. // Советское библиотековедение. — 1986. — № 1. — С. 35—40.
4. Селиверстова Е. Т. Становление и пути развития единого библиотечного фонда / Е. Т. Селиверстова // Советское библиотековедение. — 1985. — № 5. — С. 3—14.
5. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения. — Минск : Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, [1999]: ГОСТ 7.0—99. — IV, 23 с., включ. обл. — (Межгосударственный стандарт. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу)

6. Столяров Ю. Н. Библиотековедение в опасности / Ю. Н. Столяров // Библиотечное дело. — 2003: материалы конф. — М. : МГУКИМ. — 2003. — С. 27—29.
7. Скворцов В. В. Современная концепция библиотеки // Библиотечное дело — 2002: материалы конф. — М. : МГУКИМ. — 2003. — С. 31—39.
8. Слободяник М. С. Концептуальна модель гібридної бібліотеки // Нові обличчя бібліотек та організацій: від надії до партнерства і професіоналізму / М. С. Слободяник. — Судак, 2001. — С. 79—81.
9. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов / Н. Г. Комлев. — М. : Эксмо. — 2006 — 671с.
10. Градобоева Н. В. Некоторые проблемы инкорпорации информационных ресурсов библиотеки гуманитарного вуза в международные базы данных / Н. В. Градобоева. — М. : Символ, 2010. — 474 с.
11. Панцхава Ш. И. Основы баз данных / Ш. И. Панцхава. — М. : Изд-во МГОУ. — 2010. — 164 с.
12. Формирование и эксплуатация интегрированных баз данных информационных систем / Воройский Ф. С, Кузнецов М. В., Моздор С. В., Хомутов А. В. — М. : ВИМИ. — 1987. — 28 с.

Автор аналізує зміст понять "інформаційний ресурс" і "інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів", пропонує модель інтеграції в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

The author analyses the meaning of such concepts as information resource and integration of library information resources. He proposes an integration model provided by implementation of information and communication technologies.

Надійшла в редакцію 4 липня 2011 року